

Kirjallinen kysymys 37

Sulo Aittoniemi /kesk: Rahapeliä eläkeläisille aiheuttamista ongelmista

Eduskunnan Puhemiehelle

Raha-automaattiyhdistyksen peliautomaatit tuottavat vuosittain miljardeja markkoja hyviin yhteiskunnallisiin tarkoituksiin. RAY:n voitoilla rakennetaan vanhustentaloja, avustetaan erilaisia yhteisöjä ja poliittisten puolueiden ylläpitämiä kylpylöitä. Raha-automaattiyhdistyksen suuri tuotto johtuu siitä, että suomalaiset ovat pelikansaa.

Asiassa on kuitenkin eräs suuri ongelma, jota on yritetty tuoda esille toimenpiteitä varten, mutta turhaan. Täytyy myös myöntää, että keinot ongelman poistamiseksi ovatkin rajallisia. Ongelma on sairaallosien pelihimo, jonka valtaan on joutunut ja joutuu koko ajan lisää esimerkiksi eläkeläisvanhuksia. Tullaan aamulla huoltoase-man baariin tarkoituksena uhrata koneelliseen korttipeliin pajatsoon tai omenapeliin vain markka tai pari. Muutamassa tunnissa on mennyt kuukauden eläke. Kone kun voittaa aina pitkässä juoksussa. Se on niin ohjelmoitu. Ongelma on hieman samanlainen kuin seksipuhelimit eräille eläkeläisille, tosin suhteellisen harvalukuisesti peliautomaatteihin verrattuna.

Kun pelikoneiden käyttöä valvoo ainakin jossain määrin niiden sijoituspaikan haltija, valvonta pelihimon valtaan joutuneiden eläkeläisten osalta voitaisiin ainakin jossain määrin antaa tällaiselle henkilölle. Onhan esimerkiksi pajatson käyttö ainakin aikaisemmin ollut kielletty tiettyyn ikärajaan saakka ja valvonta pelipaikan haltijan vastuulla.

Edellä olevan perusteella ja valtiopäiväjärjestyksen 37 §:n 1 momenttiin viitaten esitän kunnioittavasti valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Tulisiko Hallituksen mielestä Raha-automaattiyhdistyksen omistamien peliautomaattien käytön valvontaa tehostaa esimerkiksi niiden sijaintipaikan haltijan velvollisuutena sairaallosien pelihimon valtaan joutuneiden eläkeläisten taloudelliseen asemaan vaikuttavan pelaamisen estämiseksi?

Helsingissä 10 päivänä helmikuuta 1998

Sulo Aittoniemi /kesk

Eduskunnan Puhemiehelle

Valtiopäiväjärjestyksen 37 §:n 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa Te, Rouva Puhemies, olette toimittanut valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi kansanedustaja Sulo Aittoniemen näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen n:o 37:

Tulisiko Hallituksen mielestä Raha-automaattiyhdistyksen omistamien peli-automaattien käytön valvontaa tehostaa esimerkiksi niiden sijaintipaikan haltijan velvollisuutena sairaalloisen pelihimon valtaan joutuneiden eläkeläisten taloudelliseen asemaan vaikuttavan pelaamisen estämiseksi?

Vastauksena kysymykseen esitän kunnioittaen seuraavaa:

Raha-automaattiyhdistyksellä on noin 14 000 raha-automaattia sijoitettuna ympäri Suomea erilaisiin sijoituspaikkoihin. Tyypillisimpiä sijoituspaikkoja ovat huoltoasemat, kioskit, kahvilat, kaupat ja ravintolat. Raha-automaattitoiminnan tuotoista vajaa viidennes (18 %) kertyy vähittäiskaupoista. Tuoton kannalta tärkeimpiä liikepaikkoja ovat anniskeluravintolat (27 %) ja huoltoasemat (24 %).

Raha-automaattiyhdistys on harjoittanut 1980-luvun loppupuolelta järjestelmällistä rahapeliä pelaajiin ja pelitottumuksiin liittyvää tutkimustoimintaa. Merkittävimmin näistä tutkimuksista voidaan mainita Tilastokeskuksen vuonna 1989 tekemä ”Tutkimus rahapeliä pelaamisesta Suomessa”, Taloustutkimuksen vuonna 1993 tekemä tutkimus ”Rahapelit Suomessa”, Lasse Murron ja Jorma Niemelän vuonna 1993 tekemä ongelmapelaamista käsittelevä tutkimus ”Kun on pakko pelata” sekä parhailaan meneillään oleva Suomen Gallupin tekemä tutkimus ”Rahapeliä pelaaminen Suomessa”. Kahden viime vuoden aikana Raha-automaattiyhdistys on kartoittanut noin kymmenentuhannen 15–74-vuotiaan suomalaisen henkilön raha-automaattipelaamista.

Yleinen julkisuudessa esiintyvä raha-automaatteihin liittyvä käsitys näyttää olevan, että raha-automaattien pelaajista valtaosa olisi eläke-

läisiä. Raha-automaattiyhdistyksen teettämien tutkimusten mukaan tämä mielikuva ei vastaa todellisuutta. Eläkeläisten pelaaminen on muuta väestöä paljon vähäisempää.

Tutkimusten mukaan eläkeläiset pelaavat pääosin kaupoissa, joissa heidän osuutensa pelaajakunnasta on huomattava. Vastaavasti anniskelupaikoissa ja huoltoasemilla eläkeläisten osuus pelaajakunnasta on varsin pieni. Kaupoissa pelaaminen on kuitenkin näkyvämpää ja ilmeisesti juuri tästä syystä monille muodostuu väärä käsitys raha-automaattipelaajien ikärakenteesta. Virheellinen käsitys muodostunee useimmiten myös siitä, että tutkimusten mukaan monet eläkeläiset tosiasiasa kuluttavat aikaansa kauppohenkilöiden pelipaikoissa lähinnä seuraten muiden pelaajien pelejä. Viikoittain pelaavista henkilöistä on tutkimusten mukaan 65–74-vuotiaita vain noin 5 %.

Rahapelejä pelataan tutkimusten mukaan useimmiten satunnaisesti ja pienillä panoksilla. Keskimäärin pelikertaa kohden käytetään 14 markkaa. Eläkeläisten eli noin 65–74-vuotiaiden osuus pelimarkoista on tutkimusten mukaan runsaat 3 %. Raha-automaattien sijoittelu eri sijoituspaikoista ongelmallisimmaksi katsottuihin kauppoihin on ollut erityisen maltillista. Tämän vuoksi kauppohenkilöiden tuotto-osuus eri sijoituspaikoista on Raha-automaattiyhdistyksen ilmoituksen mukaan 1980-luvulta 1990-luvulle pudonnut yli neljänneksestä alle viidennekseen.

Tutkimukset eivät myöskään tue sitä näkemystä, että erityisesti eläkeläisten ikäryhmään liittyisi peliriippuvuutta ja ongelmapelaamista. Tutkimuksissa ilmenee, että eläkeläisten ikäryhmässä koetaan keskimääräistä harvemmin pelaamista itselle ongelmalliseksi riippuvuudeksi.

Arpajaislain 5 §:n 2 momentissa on todettu, että pelikasinossa pelin toimeenpanijalla on oikeus kieltää henkilöltä pelaaminen tai rajoittaa hänen pelaamistaan, jos pelaaminen ilmeisesti on aiheuttanut tai on aiheuttamassa henkilölle taloudellisesta tai terveydellisestä syystä johtuvaa sosiaalista haittaa. Vastaavaa säännöstä ei ole olemassa kasinon ulkopuolella sijaitsevien raha-automaattien osalta. Voimassa oleva lainsäädäntö ei siten tee pelikasinolaista lukuun ottamatta poik-

keusta pääsäännöstä, jonka mukaan täysivaltainen kansalainen voi itse päättää rahankäytöstään.

Raha-automaattiyhdistys tekee raha-automaatin sijoittamisesta sijoituspaikkasopimuksen sijoituspaikan haltijan kanssa. Vakiosopimuslomakkeelle tehtävän sijoituspaikkasopimuksen mukaan sijoituspaikan haltija sitoutuu myös tarvittaessa laatimaan raha-automaattien valvontasuunnitelman ja ylläpitämään sitä. Valvontasuunnitelmia laaditaan käytännössä sellaisissa sijoituspaikoissa, joissa on ilmennyt raha-automaattien käyttöön liittyviä ongelmia. Jos raha-automaatteja ei pystytä valvomaan asianmukaisesti, raha-automaattiyhdistyksellä on sijoituspaikkasopimuksen mukaan oikeus purkaa sopimus ilman irtisanomisaikaa.

Raha-automaattien sijoituspaikan haltijoita ei velvoiteta valvomaan mahdollisia peliongelmaisia pelaajia. Tällaisen valvonnan järjestäminen olisi automaattien runsaasta lukumäärästä ja sijoituspaikkojen luonteesta johtuen mahdotonta. Peliongelmaisen pelaajan tunnistaminen on vaikeata eikä huoltoasemien, kioskien, kahviloiden, kauppojen ja ravintoloiden henkilökunnalla ole tähän sopivaa ammattitaitoa tai koulutusta. Sijoituspaikan henkilökunnalla ei myöskään ole käytettävissään mitään oikeuskeinoja, joilla he estäisivät peliongelmaista pelaajaa pelaamasta.

Tutkimusten perusteella Suomessa on arvioitu olevan noin 2 000 peliongelmaista henkilöä. Peliriippuvuudesta kärsivien henkilöiden määrän voidaan siten todeta olevan vähäinen. Raha-

automaattiyhdistys on kuitenkin kouluttanut omaa henkilökuntaansa peliriippuvuuksiin liittyvien kysymysten osalta. Jos peliriippuvainen henkilö itse pyytää apua Raha-automaattiyhdistyksen henkilökunnalta, henkilökunta ohjaa peliriippuvaisen henkilön paikallisesti sovittuun hoitopisteeseen. Hoitopisteinä toimivat esimerkiksi paikalliset A-klinikat.

Raha-automaattiyhdistys on myös normaalin avustusjärjestelmänsä puitteissa rahoittanut erilaisia projekteja, joilla sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä on koulutettu ongelmapelaamiseen liittyvissä kysymyksissä. Projektien tuloksena on syntynyt muun muassa oma-apuopas ja muuta vastaavaa materiaalia jaettavaksi ongelmapelaajille pelipaikoilla.

Raha-automaattiyhdistyksen peliautomaateissa pelaajille palautuu pitkällä aikavälillä voittoa 80—90 prosenttia automaattiin kertyneistä pelimaksuista. Palautusprosentti vaihtelee pelistä ja pelaajan panoksesta riippuen. Tietoa ja taitoa vaativissa peleissä palautusprosentti on suurempi kuin puhtaasti sattumaan perustuvissa peleissä.

Tutkimusten mukaan raha-automaattitoiminnalla on kansalaisten laaja hyväksyntä ja tuki. Raha-automaattiyhdistys tulouttaa pelitoimintojensa tuottoina yli 70 % liikevaihdostaan yleishyödylliseen toimintaan. Vuodelta 1997 yleishyödylliseen avustustoimintaan tuloutettiin 1,705 miljardia markkaa. Pelitoimintaan liittyviä haittavaikutuksia on pidettävä marginaalisina toiminnan hyötyihin nähden.

Helsingissä 27 päivänä helmikuuta 1998

Sisäasiainministeri *Jan-Erik Enestam*

Till Riksdagens Talman

I det syfte 37 § 1 mom. riksdagsordningen anger har Ni, Fru Talman, till vederbörande medlem av statsrådet översänt följande av riksdagsman Sulo Aittoniemi undertecknade spörsmål nr 37:

Anser Regeringen att till synen över användningen av de spelautomater som ägs av Penningautomatföreningen bör effektivieras t.ex. så att innehavaren av den lokal i vilken automaterna placeras förpliktigas att förhindra att pensionärer som har gripits av ett sjukligt spelbegär genom spel äventyrar sin ekonomi?

Som svar på detta spörsmål får jag vördsamt anföra följande:

Penningautomatföreningen har omkring 14 000 penningautomater uppställda på olika placeringsställena runtom i Finland. De mest typiska placeringsställena är servicestationer, kiosker, caféer, affärer och restauranger. Knappt en femtedel (18 %) av avkastningen från penningautomatverksamheten kommer från detaljhandeln. I avkastningshänseende hör restaurangerna (27 %) och servicestationerna (24 %) till de viktigaste ställena.

Fr.o.m. slutet av av 1980-talet har Penningautomatföreningen bedrivit en systematisk forskningsverksamhet som gäller penningspel, särskilt spelare och deras spelvanor. Bland de viktigaste av dessa undersökningar kan nämnas Statistikkentralens undersökning om penningautomatspel i Finland från 1989, Taloustutkimus undersökning om penningspel i Finland från 1993, Lasse Murtos och Jorma Niemeläs undersökning om spelare som lider av spelbegär från 1993 samt Finska Gallups pågående undersökning om penningautomatspel i Finland. Under de två senaste åren har Penningautomatföreningen undersökt spelvanorna hos omkring tiotusen finländare i åldern 15—74 år.

En allmän uppfattning som förekommit i offentligheten verkar vara att största delen av dem som spelar på penningautomater är pensionärer. Enligt de undersökningar som Penningautomatföreningen låtit utföra stämmer detta inte över-

ens med verkligheten. Pensionärerna spelar mycket mera sällan än den övriga befolkningen.

Enligt undersökningarna spelar pensionärerna mest i affärer, där de utgör en betydande andel av spelarna. I utskänkingslokaler och på servicestationer är andelen spelare som är pensionärer relativt liten. I affärerna är spelandet dock mera synligt och det är sannolikt just av den anledningen som många får en felaktig uppfattning om åldersstrukturen hos spelarna. Den felaktiga uppfattningen torde oftast också bero på det faktum, vilket forskningen visar, att många pensionärer de facto tillbringar sin tid på spelplatserna i affärerna med att se på när andra spelare spelar. Enligt undersökningarna utgör 65—74-åringarna bara 5 % av de personer som spelar varje vecka.

Enligt undersökningarna är penningspelandet oftast sporadiskt och insatserna är små. I snitt används 14 mk per gång. Pensionärernas, dvs. 65—74-åringarnas, andel av spelpenningarna är enligt undersökningarna drygt 3 %. När det gäller att placera penningautomater i de affärer som bland placeringsställena varit de mest problematiska har linjen varit särskilt återhållsam. På den grunden har affärernas andel av avkastningen om man jämför de olika placeringsställena enligt uppgift från Penningautomatföreningen sjunkit från drygt en fjärdedel till mindre än en femtedel från 1980-talet till 1990-talet.

Undersökningarna ger inte heller stöd åt den uppfattningen att särskilt pensionärernas åldersgrupp är drabbad av spelberoende och problem förknippade med spelandet. Undersökningarna visar att den åldersgrupp till vilken pensionärerna hör mera sällan än i genomsnitt upplever att spelandet utgör ett beroendeframkallande problem för dem själva.

I 5 § 2 mom. lotterilagen sägs att den som anordnar spel i ett spelkasino har rätt att förbjuda en person att spela eller att begränsa hans spelande, om spelandet uppenbarligen har vållat eller håller på att vålla honom sociala men av ekonomiska orsaker eller hälsoskäl. Någon motsvarande bestämmelse finns inte när det gäller penningautomater utanför kasinot. Den gällande lagstiftningen gör således utom i fråga om spelkasinon inget undantag från huvudregeln,

enligt vilken en myndig medborgare själv bestämmer över användningen av sina pengar.

Penningautomatföreningen ingår ett avtal om uppställning av penningautomater med den som innehar ett placeringsställe. Enligt avtalet, som uppgörs på en standardblankett för avtal, förbinder sig innehavaren att vid behov också göra upp en plan för tillsynen över penningautomaterna och att svara för den. Tillsyn planeras i praktiken för sådana placeringsställen där det förekommit problem vid användningen av penningautomaterna. Om det inte går att få till stånd tillsyn över penningautomaterna på lämpligt sätt, har Penningautomatföreningen enligt avtalet rätt att häva avtalet utan uppsägningstid.

Innehavarna av placeringsställen för penningautomater åläggs inte att övervaka eventuella spelare med problem. Det är på grund av det stora antalet automater och spellokalernas beskaffenhet omöjligt att ordna med sådan tillsyn. Det är svårt att känna igen en spelare som har problem och personalen på servicestationer, i kiosker, caféer, affärer och restauranger har inte lämplig yrkesskicklighet eller utbildning för detta. Personalen på ett placeringsställe har inte heller några rättsmedel till sitt förfogande genom vilka den skulle kunna hindra en problemspelare från att spela.

På basis av undersökningar bedöms omkring 2 000 personer ha problem som har att göra med spelandet. Antalet personer som lider av spelberoende kan således konstateras vara litet. Penningautomatföreningen har dock utbildat sin

egen personal kring frågor som hänger ihop med spelberoende. Om en person som är beroende ber om hjälp av Penningautomatföreningens personal, så hänvisas personen till ett vårdställe som man lokalt kommit överens om. T.ex. de lokala A-klinikerna fungerar som vårdställen.

Penningautomatföreningen har också inom ramen för det normala understödssystemet finansierat olika projekt i vilka personal inom social- och hälsovårdssektorn utbildats i frågor som gäller spelproblem. Resultatet av dessa projekt är att bl.a. en guide för självhjälp och annat liknande material har utarbetats och kan delas ut på spelplatserna till personer som har problem med sitt spelande.

Spelarna får på lång sikt tillbaka 80—90 % ur Penningautomatföreningens automater som vinner på de spelavgifter som samlats i automaten. Återbäringsprocenten varierar beroende på spelet och spelarens insats. I de spel som kräver kunskaper och skicklighet är återbäringsprocenten större än i spel som grundar sig på rena slumpen.

Enligt undersökningarna godkänner och understöder medborgarna penningautomatverksamheten på bred front. Penningautomatföreningen intäktsför över 70 % av sin omsättning som avkastning av spelverksamheten på allmännyttig verksamhet. Från 1997 intäktsfördes 1,705 mrd. mark på allmännyttig understödsverksamhet. De negativa effekterna av spelverksamheten bör anses vara marginella med beaktande av den nytta verksamheten medför.

Helsingfors den 27 februari 1998

Inrikesminister *Jan-Erik Enestam*

